

Pekonen vielä Palomäelle

Osmo Pekonen

Tampereen yliopiston teoreettisen filosofian dosentti Jari Palomäki on julkaissut jo kolme laajaa kirjoitusta (*Tieteessä tapahtuu* 6/2002, 8/2003, 2/2004), joiden tarkoituksena on todistella Uno Saarnion (1896–1977) suuruutta filosofina ja matemaatikkona. En voi yhtyä Palomäen käsityksiin enkä näe perusteluja Saarnion korottamiselle suomalaisen tieteen suurmieheksi.

Sangen rajua kieltä käyttäen Palomäki hyökkää julkaisemaani kirjaa *Marian maa. Lasse Heikkilän elämä 1925–1961* (Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2002) vastaan. Palomäen mukaan kirjani jokin Uno Saarniota koskeva kohta "ei ole kirjoitettu rehellisin tarkoituksin". Hän katsoo teoksen "loukkaavan kuolleen miehen muistoa" ja viittaa jopa "juridiikkaan".

Kiistan ydin koskee matemaattista kontinuumihypoteesia, jonka Uno Saarnio uskoi todistaneensa. Hän julkaisi elämäntyönsä huipennuksena yli 500-sivuisen teoksen *Mitä tiedämme äärettömästä?*, johon kiistanalainen väite sisältyy (Saarnio 1969). Ilkka Niiniluoto totesi teoksesta kirjoittamassaan laajassa arvostelussa, että "on tarjolla lähinnä kaksi mahdollisuutta: valtaosa logiikkaa ja matematiikkaa on täysin harhassa tai sitten Saarnio on tehnyt virheen todistuksessaan" (Niiniluoto 1969).

Pelkään pahoin, että päädyimme jälkimmäiseen vaihtoehtoon.

Jari Palomäki on levittänyt sanomaa Uno Saarnion suuruudesta lukuisissa kirjoituksissa ja esitelmissä sekä Suomessa että ulkomailla. Tosiasiaksi kuitenkin jää, ettei Saarniolta tunnetta yhtäkään paikkansapitävää ja matematiikan kehitykseen vaikuttanutta tutkimustulosta. Siis mitä keskusteltavaa asiassa vielä on?

*

Helsingin yliopiston teoreettisen filosofian professorin virantäytössä 1951 dosentti Saarnio oli todettu epäpäteväksi. Keskeisimmän elämäntyönsä hän teki Helsingin Rikhardinkadun kirjaston visionäärisenä johtajana. Näin muistelee professori Lauri Olavi Routila, joka jonkin aikaa työskenteli Saarnion alaisena:

"Olin tullut etsimään kesätyöpaikkaa – sattuneesta syystä keskellä kesää ja luonnollisesti varsin vä-

hin toivein. Onnekseni olin kuitenkin maininnut ensi sanoikseni, että opiskelin Turussa filosofiaa. Tällöin Saarnio oli heti tiedustellut tiukkaan sävyyn, kuka Turussa oli nyt professorina ja oliko tämä, kuka lie neekin, maininnut hänen äärettömän käsitettä koskevista tutkimuksistaan, jotka olivat osoittautumassa sangen merkittäviksi. Vastausta odottamatta hän olikin pitänyt minulle pitkäähkön luennon äärettömän käsitteestä ja suomalaisen filosofian syvästä alennustilasta, joka ilmeni etenkin siinä, että hänestä, Saarniosta, ei ollut tullut Eino Kailan jälkeen filosofian professoria Helsingin yliopistoon, vaan virka oli joutunut Oiva Ketosen kaikkea muuta kuin taitaviin käsiin." (Routila 2003)

Saarnion toinen alainen, kirjastoapulaisena leipäänsä tienannut runoilija Lasse Heikkilä puolestaan arveli esimiehensä tähdänneen Suomen Akatemiaan eli sille paikalle, jonka vuonna 1961 sai Georg Henrik von Wright. Näiden kahden tiedemiehen välit eivät olleet hyvät. Saarnio näet syytti von Wrightin pääseen eteenpäin urallaan hänen ajatuksiiaan jäljittelemällä (*Anonyymi* 1959).

Mainittakoon, että Saarnion tieteellisiä ansioita lehdistössä innokkaasti esitellyt Karl-Heinz Bolay (*Bolay* 1953) oli hänkin töissä samassa Rikhardinkadun kirjastossa ja sai siis palkan Saarniolta.

*

Matematiikkaa ja filosofiaa paljon enemmän Saarnio saavutti vaikutusvaltaa uskonnon maailmassa. Luja usko Saarnion nerouteen sai jalansijaa suomalaisissa teologiipiireissä sen jälkeen, kun hän yhdisti kontinuumihypoteesin kysymykseen Jumalan olemassaolosta (Saarnio 1966) ja esitti matemaattisen menetelmän, jonka avulla voitaisiin laskea, montako sielua maailmankaikkeudessa on (haastattelu *Aamulehdessä* 7.3. 1969).

Saarnion opintopiirissä mukana olleista ja edelleen aktiivisesti vaikuttavista suomalaisista teologeista voidaan mainita Tapio Ahokallio, Atso Eerikäinen ja Esko Miettinen. Heidän monista kirjoituksistaan (esim. *Ahokallio* 1971, *Eerikäinen* 2000, *Miettinen* 1982, 2002) on luetuissa hyvinkin saarniolaisia äänenpajoja.

Mainittakoon myös Saarnion juhlakirjan (*Hakamies* 1977) toimittanut teologisen etiikan

dosentti Ahti Hakamies – jonka aika tosin nykyisin kuuluu Vapaan Suomen Liiton asioiden hoidossa yhdessä dosentti Ilkka Hakalehdon kanssa. Saarnio itse ei kuulunut kirkkoon, missä asiassa esteenä varmaankin olivat hänen vanha kiinnostuksensa teosofiaan (*Saarnio* 1937, 1938) ja myös spiritismiin.

Uuno Saarnio oli platonisti, jolle sielun kuolemattomuuden ja Jumalan (tai demiurgin) olemassaolon kaltaiset asiat olivat osa sitä ”ontologista sitoumusta”, jota Jari Palomäkikin peräänkuuluttaa. ”Tietoisesti tai tiedostamattaan jokainen matemaatikko on platonisti”, hän julisti. Saarnion vaikutuspiirissä olleille nuorille runoilijoille Lasse Heikkilälle, Lassi Nummelle ja Kullervo Rainiolle tällaisella julistuksella oli valtava vaikutus.

*

Itse en matemaatikkona ole vakuuttunut siitä, onko Saarnion ja hänen opintopiirinsä runollisuus-konnollisilla visioilla loppujen lopuksi paljokaan annettavaa matematiikassa tutkittuihin tekniisiin kysymyksiin kuten kontinuumihypoteesiin. Keskustelua Saarnion epätavallisista näkemyksistä en tuomitse, mutta toivoisin, että sitä voitaisiin käydä sivistyneesti eikä syytösten ja uhkausten hengessä.

KIRJALLISUUTTA

- Anonyymi (1959): ”Jälleen kiista tieteellisestä prioriteetista”. *Aamulehti*, n:o 9, s. 6.
- Ahokallio, T. (1971): *Arvo, hyöä ja imperatiivisuus Uuno Saarnion mukaan*. Helsingin yliopisto: teologian pro gradu -työ.
- Bolay, K.-H. (1953): ”Ratkaistu problema. Suomalaisen tiedemies selvittänyt vuosisataisen matemaattisen ongelman”. *Helsingin Sanomat* 19.7.
- Erikäinen, A. (2000) *Time and Polarity*. Helsingin yliopisto: systemaattisen teologian väitöskirja.
- Hakamies, A. (1977): *Logik, Mathematik und Philosophie des Transzendenten. Festgabe für Uuno Saarnio zum achtzigsten Geburtstag*. München - Paderborn - Wien: Verlag Ferdinand Schöningh.
- Miettinen, E. (1982): ”Uuno Saarnion rauhantiede – todellisuudentajuista ihanteellisuutta”. *Vartija* 3, 144-147.
- Miettinen, E. (2002): *Sielu ei kuole – matkaopas tuonpuoleiseen*. Helsinki: Kirjapaja.
- Niiniluoto, I. (1969): ”Äärettömän vaikeat ongelmat”. *Parnasso* 3, 181-184.
- Routila, L. (2003): *Filosofiaa Turussa 1960-luvulla*. Internet-julkaisu: <http://www.geocities.com/fenomenologinenseura/kauppiunistelot.html>
- Saarnio, U. (1937): ”Tieteellisyys teosofiassa”. *Teosofi*, 209-214.
- Saarnio, U. (1938): ”The scientific in theosophy”. *The Theosophist, Adyar Madras India*, 162-166.
- Saarnio, U. (1966): ”Metafyysinen ääretön”. *Teologinen Aikakauskirja* 6, 325-333.
- Saarnio, U. (1969): *Mitä tiedämme äärettömästä?* Porvoo: WSOY.

Kirjoittaja on Helsingin ja Jyväskylän yliopistojen matematiikan dosentti.